

Einar-Arne Drivenes og Rolf Inge Larsen (red.)

Norsk-finske relasjoner

Rapport fra det 34. nordnorske historieseminar,
Skibotn 25. – 27. september 2009.

Skriftserie fra Institutt for historie og religionsvitenskap, Universitetet i Tromsø

Nr. 13

S
P
O
B
F
R
C
U
A
L
U
M
E

Kvensk navnetradisjon

Av Bente Imerslund¹

Kvenske stedsnavn

Stedsnavn vekker sterke følelser hos folk. I avisene føres hissige debatter om et sted heter sånn eller slik. Det berører vår identitet og vår lokale tilhørighet. Enda sterkere blir følelsene når det dreier seg om stedsnavn på minoritetsspråkene samisk og kvensk. Skilt har blitt vandalisert, politikere har vegret seg for å sette opp skilt på nye steder i frykt for å provosere eventuelle vandaler. Om man bevisst vil skjule minoritetskulturen, fornekte man sin egen eller områdets historie. Flerspråklighet er naturlig i store deler av verden. I den unge staten Norge kan andre språk enn norsk fremdeles virke truende. Finnmark og Nord-Troms har tusenvis av kvenske stedsnavn, og de forteller om en annen kultur enn den norske. I dag er det norske samfunnet lite plass til denne kulturen.

Skattemanntall fra 1500-tallet forteller om kvener som da bodde i Norge. På 1700- og 1800-tallet økte den kvenske bosettinga, og i enkelte områder utgjorde kvenene flertallet av befolkninga. Navnearkivet i den finske *Forskningscentralen för de inhemska språk* har ca. 12 400 navnesedler med kvenske stedsnavn. Blant områdene med størst navnefrekvens kan nevnes Varanger, Tana, Porsanger og Alta i Finnmark, Kvænangen, Nordreisa, Kåfjord, Lyngen og Storfjord i Troms. Finske myndigheter har finansiert det meste av registreringsarbeidet.² Svært mye gjenstår, men det haster. Boka om finske stedsnavn i Nordreisa kom ut i 1993 og omtaler ca 1640 stedsnavn. I boka er 128 informanter navngitt. Av dem lever bare 26 i dag. Slikt innsamlingsarbeid blir umulig i områder hvor de siste kvensktalende er døde.

¹ På seminaret i Skibotn holdt jeg et lysbildeforedrag med mange fargebilder. Bare et fåtall av disse bildene kan gjengis i denne artikkelen.

² Jf. Andreassen 2008.

Mange av de kvenske navnene er på små steder som bare lokale brukere kjenner til. I det offentlige rom er navnene usynlige. Blant mer kjente navn kan nevnes *Vesisaari* (Vadsø), *Kirkkoniemi* (Kirkenes), *Pykeijä* (Bugøynes), *Pyssyjoki* (Porsanger), *Alattio* (Alta), *Raisi* (Nordreisa), *Ykeä* (Lyngen) og *Tromssa* (Tromsø). For navnene *Naavuono* (Kvæningen) og *Lemmijoki* (Lakselv) finnes skriftlige belegg fra 1500-tallet. Kontakten mellom samisk og kvensk var tett i mange områder. I Norge så kvenene ukjente naturformasjoner de ikke hadde ord for. Det norske ordet var fremmed eller det manglet, i mange tilfelle lånte kvenene det samiske ordet og tilpasset det til sin egen uttale. Noen eksempler: *Vankka* 'V-dal', *rässi* 'utleire', *autsi* 'trang dal med bratte sider', *jorma* 'foss, strømsted i elva', *henko* 'bratt/loddrett fjellheng'. Andre av de kvenske terrengordene brukes på begge sider av grensa i Tornedalen, f.eks. *jänkkä* 'myr' og *vaara* 'fjell'. Vi kan kalle denne typen navn for "nordkalottnavn".

Lov om stadnamn

Loven om stadnamn trådte i kraft 01.07.1991 og den reviderte loven 01.08.2006. Sentralt stedsnavnregister har ca 1100 kvenske stedsnavn som er behandlet etter loven. Bare Porsanger kommune har erklært seg som trespråklig og bare Porsanger og Vadsø har kommuneskilt på tre språk. Det finnes ca et dusin veiskilt og de er alle i Finnmark fylke.

Bilde 1: Porsangers kommunevåpen.

Bilde 2: Veiskilt fra Porsanger.

Bilde 3: Veiskilt fra Vadsø.

Om offentlig bruk av samiske og kvenske stedsnavn heter det: ”Lova skal sikre omsynet til samiske og kvenske stadnamn i samsvar med nasjonalt lovverk og internasjonale avtalar og konvensjonar.” I den nye forskriften, § 7 om bruken av flerspråklige navn står det: ”Dersom eit namneobjekt har samisk og/eller kvensk namn i tillegg til eit norskspråkleg namn, og namneformene er i bruk blant folk som bur fast på eller har næringsmessig tilknytning til staden skal begge eller alle namna brukast.”³

Ganske få av de registrerte kvenske navnene er synlige på dagens kart. Det er ikke tilfeldig. Staten har i over 120 år drevet en systematisk politikk for å fjerne kvenske navn fra kartet. Norges Geografiske Oppmålinger (NGO) var inntil 1912 underlagt Forsvarsdepartementet og fikk sine instruksjoner om usynliggjøring derfra. I begynnelsen gjaldt

³ Andreassen 2008.

det også samiske navn, men på 1930-tallet ble bare de kvenske nevnt. I en instruks fra 1937 het det:

”Finske (kvænske) navn medtas ikke på kartet når topografen har sikkerhet for at navneformen er ren finsk (kvænsk). I tvilstilfelle påføres navnet efter samme regler som for lappiske navn bestemt. Finske (kvænske) navn som utelates efter ovenstående regel, føres på kalk og leveres sammen med kartet.”⁴

Denne kalken (navnelistene) er visstnok forsvunnet. I 1994 ble det produsert fire kartblad i M711 serien fra Porsanger med navn på norsk, samisk og kvensk. Forsvaret fikk stoppet videre produksjon av flerspråklige kart. Man ville ikke ha mer enn ett navn på hvert sted.

Statens kartverk har nå overlatt til private aktører å produsere kart. Staten har et definert ansvar for dette med parallellnavn på samisk eller kvensk. I praksis blir mye av ansvaret pulverisert mellom ulike aktører. Det koster ekstra å ta med parallelle navn. Det blir teknisk for vanskelig, uoversiktlig, dyrt, upraktisk osv.

Både Storfjord og Nordreisa kommune har i mange år jobbet med planer om veiskilt på kvensk, men ingen skilt er satt opp. 19.03.2009 kom saken "Kvenske parallellnavn" endelig opp i Nordreisa kommunestyre. Den var grundig behandlet i fem år og alt var ferdig utredet. Kommunestyrets holdning var positiv. Saken ble likevel avvist fordi det på møtet kom opp et krav om at også samiske navn måtte med. Grunnen til avvisningen er ikke nevnt i kommunens møtereferat, bare i avisreferatene.

Bilde 4. Veiskilt med pil mot Pykeijä ~ Bugøynes. Foto: Reinert Grammeltvedt.

⁴ Andreassen 2008.

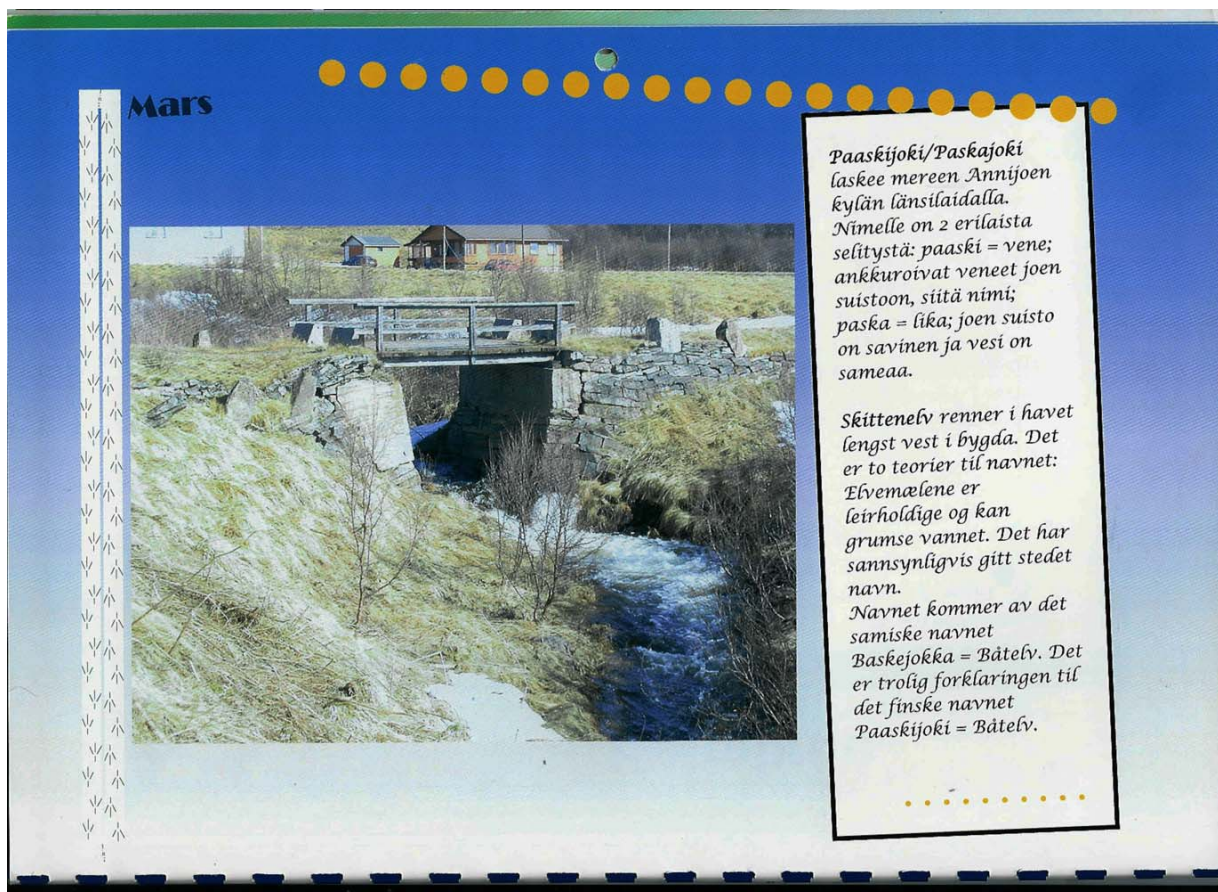

Bilde 5. Noen navn fra Porsanger og bilde 6. Raappana-veiskiltet. (Det eneste kvenske navnet fra Nordreisa som har fått plass på et veiskilt. Skiltet kom opp på 1980-tallet. Sigrid Birkelund på bildet er selv av Raappana-slekta.)

Foto: Bente Imerslund.

Bilde 7: Pipola-veien i Bugøynes. Foto: Reinert Grammeltvedt.

Bilde 8: Om Baaski-navnet – fra kalenderen i Annijoki ~ Vestre Jakobselv

Interessant lokalhistorie

Stedsnavn forteller ofte interessant lokalhistorie. Kvenene brakte med seg mye nytt i måten å bruke jorda på og de trengte nye navn. Mange av navnene inneholder nyttige opplysninger for dem som ferdes ute i terrenget. Når folk bruker naturen stadig mindre, går denne lokalkunnskapen i glemmeboka.

Der intet annet er nevnt, er mine eksempler fra Nordreisa. Det området kjenner jeg best, på grunn av mange års arbeid med boka *Finske stedsnavn i Nordreisa*. Boka er basert på arkivmateriale fra Anna-Riitta Lindgren og Petri Hiltunen. De andre eksemplene her er fra Irene Andreassens artikkel (se litteraturliste).

Kvenene var flittige jordbrukere og det er registrert en stor mengde navn som omtaler **slåtter**. De inneholder ord som *niitty* 'eng', *saura* eller *suova* 'høystake, slåtte', *heinä* 'høy', *kenttä* 'plass'. Ofte er første leddet navnet på den som hadde slåtte der. Slåttene kunne ligge milevis fra der folk bodde, og vi forstår at det må ha vært et hardt arbeid å skaffe fôr til dyra. Noen eksempler: *Ellinsaura*, *Penhartinseura* og *Kaakis-Maijan niitty*.

I Varanger finner vi en del navn med *Turve-* '**torv**', som var både byggemateriale og brensel. Også andre steder forekommer slike navn. Mange navn forteller hvor folk fant de nyttevekstene de var avhengige av, f.eks. *pilli* 'en slags høy', *kaiski* 'moldfor, bregne', *korte* 'kjerringrokk', *kaali* 'bladgress', *kaappi* 'rogn, skav', *fannu* 'kvann', *luhta*, *luhtaheinä*, 'starrgress'. Om man i dag vil finne gode bærplasser, er det bare å gå etter navn som begynner med *Hilla-* 'multe' eller *Puola-* – *Puolukka-* 'tyttebær'. Også navn med *Mustikka-* 'blåbær' forekommer.

Tjærebrenning var en viktig næringsvei i skogsområdene, særlig i Nordreisa, Kvænangen og Sør-Varanger. Navn med *terva* 'tjære' eller *hauta* 'mile, grav' forteller hvor man hadde tjæremiler. Noen av stedene har fått navn etter han som hadde mile der, f.eks. *Malla-Pekan järvi* i Sappen i Nordreisa. Det siste navnet er nå dessverre forflatet til det intetsigende 'Badevannet'.

Navn med *mylly* '**mølle**' eller *saha* '**sagbruk**' forteller om tidligere tiders næringsvirksomhet. Likeså *rauta* '**jern**' og *paja* '**smie**'. Ved *Rautajoki* ~ Jernelva i Sørkjosen var det en gang ei jernmalmgruve. Ingen i Nordreisa kan lenger fortelle hvilken sagmester som ga navn til myra *Sahamestarinjänkkä*.

Andre navn vitner om **dyrs vandringer** både til lands og til vanns, om beiteforhold, beiterett, jakt- og fiskeområder. *Ansa* betyr '**snare, felle**' og i noen av områdene med navn som begynner med *Ansa-* var det rypesnarer, et sted bjørnefelle. Navn med *pato* 'stengsel' forteller om laksestengsel i elva.

Noen eksempler fra boka *Finske stedsnavn i Nordreisa*: Tallet angir hvor mange ganger dyrenavnet forekommer i det første leddet: 14 *poro* 'rein', 8 *karhu* 'bjørn', 2 *hukka* 'ulv', 5 *repo* 'rev', 1 *jänis* 'hare', 3 *ahma* 'jerv', 1 *kärppi* 'røyskatt', 3 *lehmä* 'ku', 3 *keituri* 'geit', 2 *sammakko* 'frosk', 3 *liisko* 'firfisle'. Mange navn kan fortelle om **dramatisk død**. På *Jaarankuolema* (*jaara* 'buk, vær' *kuolema* 'død') ble en vær drept av bjørnen.

Nurju betyr **sel** eller **kobbe**. Om flere av *Nurju*-navnene i Nord-Troms heter det at folk trodde de så sel, men det var oter, i noen tilfelle milevis fra sjøen. Et sted kan altså bli navngitt etter en feiltakelse.

Når dyra var fanget, måtte **skinn**et bearbeides. I Nordreisa er det registrert tre forskjellige stedsnavn som begynner med *Talja-* 'skinn'. Dette var steder hvor man røyttet skinn, altså bløtla det slik at hårene løsnet. *Dalejenka* på Storslett har i generasjoner vært et populært lekeområde. Det har ingenting med norsk 'dal' å gjøre, men heter egentlig *Taljajänkkä*. I dette myrområdet røyttet man skinn.

Navn kan forteller hvilken vei man måtte bruke for å komme seg fram i **ulendt terreng** eller hvor f.eks. en hest kunne passere. Reisaelva er en viktig ferdselsåre, i dag til rekreasjon, før til nødvendig arbeid. Før sa man "Her er det *hurikka*" om steder hvor det er vanskelig å ta seg fram med elvebåt og et stryk i Reisaelva heter *Hurikka*.

Hviledagen skulle helligholdes, men Pekka i Sappen i Nordreisa hogde ved på en søndag. Den holmen der udåden skjedde, heter fremdeles *Piru-Pekan saari* (*piru* 'djevel', *saari* 'holme'), selv om ingen lenger husker hvem Pekka var.⁵ Et annet sted i Sappen var noen så uheldige at de kom til å slå høy på en søndag. Stedet ble hetende *Pyhähaasia* ~ Hellighesja.

Kriminalhistorie - ufred. Et sted måtte de gjemme seg, de som ville unngå lovens lange arm. Kanskje ble de likevel funnet og stedet fikk navn etter dem. I Reisaelva har vi *Muuseksensaari* ~ Mosesholmen, hvor røveren Moses ble tatt til fange. Holmen heter også *Karkunsaari*, som antakelig betyr 'Rømlingsholmen'. På *Tappeluskenttä* 'Slåstarvollen' ble det slåsskamp da ei kone kom og jagde bort kyrne som beitet der. I *Varaisvankka* ~ Tjuvdalen stjal folk materiale til båtspanter.

Fornorsking av navn

Mange av de kvenske stedsnavnene i Nord-Norge finnes bare på kvensk. På 1930-tallet forsøkte noen "norsksinnede" reisaværinger å kalle det markante fjellet *Jyppyrä* for Rismålstinden eller Rismålskampen, men det slo ikke gjennom. *Lintuvaara* i Sappen er heldigvis enda ikke fornorsket til 'Fuglefjellet'.

Kvenske personnavn

Også her bruker jeg mest eksempler fra Nordreisa. I 2008 ga Nordreisa kommune ut boka *Kvenske personnavn i Nordreisa. Liisan Jussan Jussa, Sifferin Pekan Asväiki og noen tusen andre*. Jeg skrev den boka. Navnesystemet er det samme i hele det kvenske område, men lite er kartlagt i andre kommuner. For mange områder gjelder at flere menn enn kvinner hadde kvenske tilnavn. Mennene hadde større kontaktflate enn kvinnene, de brukte kvensken mer i sitt arbeid ute og de bevarte språket bedre enn kvinnene.

⁵ Se www.finsk.no - Norge – Nord-Troms – Nordreisa. Der ligger en dramatisk animasjonsfilm om hvordan det gikk med uheldige Pekka.

Hvordan dannes navnene?

KALT ETTER PERSONER

Patronym – oppkalling etter far – er den vanligste måten å kalle på, men i mitt materiale er det også hundrevis av matronym, oppkalling etter mor. Folk kunne videre kalles etter besteforeldre, svigerforeldre, steforeldre eller pleieforeldre. Eks: Lydia, født i 1926, er datter av *Saarisuanon Hentti* ~ Henrik. Hun ble kalt *Hentin Lyytia* etter faren eller *Saarisuanon Lyytia* etter gården. Lydia giftet seg med *Kaupin Pekan Pjaarne* ~ Bjarne. Hun ble da *Kaupin Pekan Pjaarnen Lyytia*. Lydia hadde fra før dattera Laila, som ble *Kaupin Pekan Pjaarnen Lyytian Laila*, født i 1945. Så enkelt og presist kan det sies. Der et navn har mange ledd, inneholder det ofte flere måter å kalle på. Når barna ble kalt etter mor, var hun gjerne en spesiell kvinnetype, kanskje mer aktiv og kjent på bygda enn far. Far kunne ha kommet flyttende til området som voksen og var ikke kjent blant folk der. Kanskje var far død eller hadde ikke hatt nevneverdig kontakt med barnet.

De fleste ble kalt etter noen personer i sin egen slekt. Når kvinner giftet seg, ble de gjerne kalt etter ektemannen eller hans gård. I noen tilfelle ble mannen kalt etter kona. En grunn til slik uvanlig oppkalling kunne være at paret bosatte seg i hennes barndomshjem. *Fiinan Einari* ~ Einar Henriksen, var gift med Fina ~ Josefina. De bodde i hennes barndomshjem. I grenda var det to andre Einar Henriksen, men bare én *Fiinan Einari*. I betegnelsen *Fiinan Einarin Josefina* blir Fina definert etter mannen Einar, som igjen er definert etter henne. *Liisan Antti* ~ Anders Benjaminsen, født 1845, var fra Vefsn. Han bodde i Røyelen og var gift med Lisa. Selv barnebarna ble kalt etter Lisa. Sønnesønnen Johan ble kalt *Liisan Jussan Jussa*.

KALT ETTER HJEMSTEDET

Mange ble kalt etter et sted. Det var oftest gården de kom fra eller bodde på, men det kunne også være stedet i Tornedalen som de selv eller forfedrene stammet fra. *Kaupin Pekka* ~ Peder kom fra gården *Kauppi* ~ Hallen i Reisadalen. Han levde over et halvt århundre på Bergmo, men ble sjelden kalt etter den gården. Også hans kone og deres etterkommere ble kalt med *Kaupin Pekan*.

Lautanenän Leevi ~ Levi Lunde bodde på gården *Lautanenä* ~ Lunde på Storslett. Han ble også kalt *Muonion Leevi* fordi slekta på 1870-tallet kom fra *Muonio*. De syv eldste av Levis ni barn ble kalt med *Lautanenä*, og flere av dem blir fremdeles kalt med *Muonion* selv om ingen av dem var født i *Muonio*. På denne måten opplyser man i over hundre år hvor forfedrene kom fra. *Pounun Jussa* kom fra *Pounu* i *Kuttanen* i Tornedalen. Han het Johan

Raattama, men det er tilnavnet **Pounu** som fremdeles blir brukt om mange av hans tallrike etterkommere. Også **Kuttasen Heikku** kom fra **Kuttanen** og **Marasen Pekka** ~ Peder Eriksen kom fra **Maranen** i Sverige. Det nyttet ikke å terge sistnevnte med navnet **Maranen**. ”Ja, det er ikke farlig, det er min hjem plass i Sverige”, brukte han å svare.

I kystbygda Storvik fant jeg mange interessante navneeksempler. Interessante fordi denne navneskikken i Storvik visstnok aldri før har vært nedskrevet. Den siste finsktalende i området er død. Alle gårdene der har finske navn og de fleste folka ble kalt etter gården. Selv ungdommene i Storvik kjenner disse gårdsnavnene. I **Koiniemi** bodde **Koiniemen Knyytti**, videre: **Aasakenttä** – **Aasakentän Kerstina**, **Puolansiiti** – **Puolansiitin Hansi**, **Perkenttä** – **Perkentän Knyytti**, **Narkkasiiti** – **Narkkasiitin Marjaana**, **Laskenttä** – **Laskentän Jänsi**.

Bilde 9: Kartet fra Storvik. Kilde: Petri Hiltunen. Fra et kart som er vedlegg til boka *Finske stedsnavn i Nordreisa*.

Den finske betegnelsen *lantalainen* betyr ”ikke-same”. *Lannan Iita* kom fra Finland, men var ikke same. I 1918 jobbet *Lantta-Kalli* ~ Kven-Kalle i Moskodal gruve. *Lannankeino* var en vei øst for Storslett, ved foten av Båtfjellet. Navnet betyr ’den veien finlenderne gikk’. Ca. 1980 skulle Nordreisa kommune sette nye navn på gater og veier. Dette innholdsrike stedsnavnet ble foreslått av flere, men ble i likhet med nesten alle de andre navnene avvist av kommunestyret.

KALT ETTER EGENSKAP, TEMPERAMENT ELLER NOE DE GJORDE

Dårlige egenskaper eller et uheldig utseende kan gi stygge tilnavn. I slike tilfelle må innsamleren evt. anonymisere navnene. Der det norske navnet står i parentes, har jeg selv laget oversettelsen.

Musta-Halttani ~ Svart-Halvdan var mørk i hud og hår. *Musta-Peeti* (Svart-Peeti) hadde en gang fått kastet et blekkhus over seg, så han fikk tilnavn etter en enkelthendelse. Det samme gjorde *Viikinki-Jussa*, som en gang kom inn på den lokale kafe med skoremmene snørt oppover leggen på vikingewis. *Jussa* hadde syv andre tilnavn, så det var nok å ta av. *Tännplykki* (hissig, tente fort). Hun er født i 1951, bor i Sverige og er stolt over at dette navnet fra hennes barndom har kommet med i boka. Hennes barske søster ble som barn kalt *Rautaämmä* (Jernkvinnen).

Andre navn: *Ontuva-Jouni* ~ Halte-Jon. *Kuivi* (tørr). De to *Kuivi* var tynne og magre.

Tupakan Maija ~ Tobakks-Maja, *Piippu-Kreeta* ~ Pipe-Greta, *Laiton-Feetu* (Lovløs-Fredrik), *Paha-Matti* (Slemme-Matti), *Vantun Peukalo* (Tommelen i vanten), han var spesielt liten som baby. *Pilli-Jaako* (Blind-Jakob), *Saippu-Eeva* ~ Såpe-Eva var en flink såpekoker.

Velli-vatta (suppemage) ville alltid spise suppe. *Keppi-Nils* ~ Stav-Nils. *Noki-Pekka* ~ Sot-Peder. *Rokki-Jussa* (Rocke-Johan), spilte mye rock.

TILNAVN ETTER YRKE ELLER ARBEID

Dette var helst yrker man ikke hadde mange av. Der det norske navnet står i parentes, har jeg selv laget oversettelsen.

Posti-Pekka (Post-Peder), *Rautti* (Smeden), *Skraatari* ~ Skreddaren, *Suutari* ~ Skomakeren, *Nahka-Uule-Tobias* ~ Skinn-Ole-Tobias, *Terva-Aapu* (Tjære-Abraham), *Kauppa-Lassi* (Handels-Lars), *Vaskuri-Raja* (Kobber-Raja), *Nikkari-Niku* (Snekker-Niku), *Makkara-Hannu* ~ Pølse-Hans, *Kara-Julius* ~ *Karr* (på tornedalsfinsk het bil *kara*, jf. engelsk: car). Også norske yrkesbetegnelser med en *i* til slutt ble brukt, f.eks. *Juurmuuri*, *Paakari* og *Uurinmaakari*.

TILNAVN PÅ FOLK FØDT ETTER 1950

Da jeg startet arbeidet med å registrere kvenske personnavn i Nordreisa, spurt jeg ikke mye etter navn på yngre folk. Mange informanter sa nemlig at denne spesielle navneskikken døde ut på 1930-1940-tallet. Likevel fant jeg mange eksempler på at yngre folk kunne ha kvenske tilnavn. Nå er de fleste av disse navnene glemt. Her er noen eksempler, med fødselsåret angitt: *Jaakon Heikun Jussan Kristiani* ~ Kristian, 1942.

Pahtouan Penhartin Suulfriiti ~ Solfrid, 1946. *Heikan Kynnarin Janni* ~ Jan, 1946.

Kosken Kallen Villy ~ Villy, 1951. *Vahin Eevenin Elsen Eldisi* ~ Eldis, 1955.

Pikku-Kynnarin Janni ~ Jan, 1956. *Pounu-Ollin Anttonin Kyttormi* ~ Guttorm, 1959.

Kaupin Pekan Hokkunin Arviti ~ *Moska-Pekka* ~ *Moilanen* ~ Arvid, 1956.

Matinjärvi ~ Alf-Gunnar Nordberg. 1959. (Han bodde like ved *Matinjärvi*).

Heikun Aarnen Muuna ~ Mona, 1963. *Kiiman Asläykin Viitari* ~ Vidar, 1971.

Noen yngre menn har fått den gamle hederstittelen *äijä* 'gubbe'. Det gjelder bl.a. *Pilton äijä* ~ Bילו-gubben ~ Tore Bילו, født i 1963 og kalt etter sin berømte bestefar *Pilton äijä* ~ Adolf Bילו. Den gamle *Nurmen äijä* ~ Nurmen-gubben har nesten forsvunnet inn i historiens mørke, men den unge heter Odd Erik Hansen og er født i 1965. Håkon Hansen i Saraelv kunne bli kalt *Järämän äijä*, mens sønnen Jan-Harald, født i 1950, er fornorsket til *Järämä*-gubben.

Noen var så markante personligheter i sitt område at alle visste hvem det var snakk om selv om man nevnte dem med bare stedsnavnet. *Saarisuanto*, født i 1838, var *Saarisuanon äijä* ~ *Saarisuanon Iisko* i *Saarisuanto* ~ Holmestilla. *Sammalouta*, født i 1853, var *Sammalouan Penhartti* i *Sammalouta* ~ Kildalen. *Kaakinen* var *Aapu* ~ Abraham *Kaakinen*. *Jänkkeni* var *Jänkkenin Jänsi* ~ Jens Jensen. Alle i Storvika visste at *Narkkasiiti*, det var *Narkkasiitin Marjaana*. Hennes mann var oppvokst i *Narkkasiiti*, men når han ble omtalt, tok man med fornnavnet.

STOR NAVNERIKDOM

En person kunne ha mange navn, avhengig av hvordan de som brukte navnet, kjente vedkommende. Jeg har registrert opptil åtte tilnavn på samme mann. Reidar Wara, født 1940, fra Bugøyfjord i Sør-Varanger sa: "Også i Bugøyfjord var det mange kvenske personnavn, men hver enkelt person hadde ikke så mange navn som i Nordreisa. Naboen vår i Reisadalen hadde minst fire navn. Men det tok flere år før jeg skjønnte at alle navnene tilhørte samme person. Navnerikdommen her i Nordreisa er spennende!"

Henrik Nilsen på Storslett hadde minst fire kvenske navn:

Törmän Heikku – fra den tida han bodde i *Törmä*.

Lepän Heikku – etter at han flyttet til *Leppouta* ~ Olderskogen.

Saita-Heikku – brukt av dem som kjente ham som seifisker – *saita* 'sei'.

Riekko-Heikku – brukt av dem som kjente ham som rypejeger – *riekko* 'rype'.

Bilde 10. *Petterin Jussin Magnus* og hans sønn *Petterin Jussin Magnuksen Iivari* ~ Ivar Pedersen og lille Jens Øyvind i høyonna i Vestre Jakobselv ~ *Annijoki* ca. 1954. Utlånt fra Ivar Pedersen.

Bilde 11. *Aaronin Jussan Thärje* ~ Terje Aronsen. Foto: Reinert Grammeltvedt.

Bilde13 og 14: Harila-bilene og Hildonen-kaféen Foto: Reinert Grammeltvedt.

ANDRE OMRÅDER

Her noen eksempler fra Porsanger:

Kirstin Martinin Taakny ~ Dagny Olsen er datter av Martin, som var sønn av Kirsti.

Pärtin Aukustin Jooseppi ~ Josef Lindbäck er sønn av August, som var sønn av Robert ~

Pärtti. Mikon Sammu ~ Samuel Mikkelsen var **Mikkos** sønn. Hans kone **Britan Birgitta** var

Britas datter. **Aaronin Jussan Thärje** ~ Terje Aronsen er sønn av **Jussa**, som var sønn av

Aron.⁶

⁶ Under www.finsk.no: Se intervju med Ivar Pedersen under Vestre Jakobselv, Dagny Olsen og Josef Lindbäck under Porsanger og Terje Aronsen under menyordet Kvensk språk.

Elin Vanja Karikoski skrev i 1995 hovedoppgaven *Olen Karikoski, miksi? – Navnet mitt er Karikoski, hvorfor?* – om finske slektsnavn i Sør-Varanger i lys av finsk slektsnavntradisjon, slektsnavnforskning og fornorskingsprosess. Telefonkatalogen for Alta har rikelig med gamle kvenske navn, f. eks.: **Wirkola** (ca. 50 forekomster), **Hammari** (ca. 45), **Beldo**, **Ellila** og **Kivijervi** (ca. 15 av hver) og **Mathilassi** (ca. 10).⁷

STYGGE NAVN? ETISKE DILEMMAER?

Tilnavn blir gitt av andre, personen selv vet ikke alltid om tilnavnet sitt. Men jeg har noen eksempler på røffe mannfolk som gjerne brukte røffe navn om seg selv. En av mine informanter i Nordreisa sa at hun selvfølgelig kjente til de vanlige finske kallenavnene, men hun hadde da lært såpass folkeskikk hjemme at hun ikke brukte dem. Mange informanter hadde historier som viser hvor negativt det finske var. Vally Reiersen, født i 1913, fortalte: "Da eg begynte på skolen, blanda eg både norsk og finsk sammen. Og eg fekk rundt øran for kver gang det kom finske ord. Eg sku si som ho lærerinna sa, men eg glemte det. Eg skreik meir som ein gang når eg gikk hjem." ⁸ En mann fra Snemyr fortalte at han på 1930-tallet holdt på å få ris hjemme fordi han i sinne hadde kalt ei jente for "datter te John finske". Å kalle folk for "finske" var et skjellsord.

Manuskriptet til boka om Kvenske personnavn lå 1-2 år på kommunens nettside. Det kom mange reaksjoner og feil ble rettet opp. De fleste reaksjonene var positive, noen negative. Enkelte etterkommere hadde aldri hørt om f.eks. farens kvenske tilnavn. Noen få personer uttrykte at de synes det var galt å gjøre dette arbeidet. Folk led så mye på grunn av sin kvenske herkomst og har alltid blitt innprentet at det er det norske som har status og verdi, at det er best å kvitte seg med alt kvensk. De som ønsker arbeidet ugjort, er helst personer som i ung alder flyttet fra Nordreisa og slo seg ned langt unna. De har ikke opplevd den positive utviklingen som har skjedd i forhold til det kvenske. For dem er det fortsatt nedvurderingen som gjelder.

SKJELLSORD – STOLTHET

Når de andre pokerspillerne skulle terge Edvard Nilsen, født i 1872, kalte de ham for **Paati ~ Bati**. Det er litt uklart hva **Paati** egentlig betyr. Men **Hanko-Tupsa ~ Tupsen ~Tobiasi ~Tobi ~ Nahka-Uule-Tobias** ~ Skinn-Tobias ~ Ole-Tobias Hansen Nesmo lot seg ikke erte med sine

⁷ Privat telling foretatt av Hanne-Elin Utvik.

⁸ Se www.finsk.no – Norge – Nord-Troms – Nordreisa. Der ligger en animasjonsfilm om lille Vally skolejente, laget av to av hennes 100 oldebarn.

mange kallenavn. Han var stolt av dem. **Hanko** var etter hans mor Hansina, av Tobias-navnet ble det minst fire varianter. **Nahka** betyr skinn, og han solgte skinn. **Kevä-Heikun Anna** likte bedre kallenavnet sitt enn det offisielle Anna Blomstereng. Hennes far var **Kevä-Heikku** ~ Henrik Blomstereng.

FLERSPRÅKLIGHET

Selma Blomstereng, født i 1910, sa ofte: "Læreren va akkurat som kråka, dem kunne bare ett språk. Dem skulle tvinge ungan til å snakke bare det ene språket dem kunne sjøl – norsk." Også **Kaupin Pekka** ~ Peder Bergmo brukte å si om folk som bare kunne ett språk at de er som kråka. Han framhevet gjerne at han hadde to svigerdøtre som snakket samisk. **Saarisuanon Peeti** i Sørkjosen kunne lite norsk og naboene hans måtte pent lære seg finsk! Tidligere stortingsmann Johannes Olsen fra Havøysund var født i Nordreisa, hvor han ble kalt **Ollin Jussa**. Hans far var **Horrukan Olli** ~ Ole Johansen. Jussas sønn fortalte: Også pappa snakket finsk og på sine gamle dager begynte han å "finske", å snakke norsk med finsk aksent.

MUSIKALITET

Hør på musikaliteten i mange av de kvenske personnavnene! De høres ut som små dikt! **Jaakon Heikun Jaako, Jounin Heikun Jouni, Iiskon Mikkalin Iimani, Kosken Kalli, Kallan Antin Kalli, Laauksen Lassi, Aatolin Alita, Mikkelin Marja, Pessin Perttu, Pertun Pekka, Rasmuksen Raakeli, Riekin Riina, Saarisuanon Siina**. Disse navnene bare venter på at den rette rapperen skal komme og gripe tak i dem. Det tenkte jeg også i mange år om de kvenske stedsnavnene. Så ble drømmen plutselig virkeliggjort. Verdens første Kvenidolkonkurranse fant sted under Baaskifestivalen i Nordreisa i 2009. Her er vinnerrapen, skrevet og framført av 11 år gamle Gustav Reibo fra Storslett. Alle navn ene er hentet fra boka *Finske stedsnavn i Nordreisa*. Selvsagt måtte navnet **Raappana** med, for Gustav er selv av **Raappana**-slekta. Rapen går på melodien "Nations of the world".

*Kirkkosuvanto ja Kellarin Anikka, Hevosenkänkjärvi,
Ankkurikuru ja Kaakkurivaara ja Puntansuvannonmetsä,
Rautila, Karjala, Navvari, Setteri, Naikka ja Matinkenttä,
Laitakka, Sammakka, Halleni, Mikkeli, Naustii ja Noskinnokka,
Karhukuru ja Koirasuvanto ja Moilasenkenttä ja Mustaniva,
Rautilanranta ja Raappanankuppa ja Kauppi ja Kalsomella.⁹*

⁹ Se en videosnutt fra framføringa av denne rapen under: www.finsk.no – Nord-Troms – Nordreisa. Der finner du også rap-teksten.

Bilde 14. Bilde av unge Gustav Reibo med sjekken. Foto: Bente Imerslund.

Kanskje den unge rapperen tenkte slike kloke tanker som han kunne hvisket i øret på mange politikere: Kulturvern er ikke å ta var på asken, det er å holde ilden ved like!

Referanser:

Andreassen, Irene 2008: *Kvenske stedsnavn i Nord-Norge*. – Språk i Norden 2008. Tema: Namn. 189 – 203. (Irene Andreassen er seniorrådgiver i Kvensk stedsnavntjeneste – Paikannimipalvelus.)

Imerslund, Bente 1993: *Finske stedsnavn i Nordreisa*. Nordreisa kommune.

Imerslund Bente 2008: *Kvenske personnavn i Nordreisa. Liisan Jussan Jussa, Sifferin Pekan Asväiki og noen tusen andre.* Nordreisa kommune.

Karikoski, Elin 1995: *Olen Karikoski, miksi? Navnet mitt er Karikoski, hvorfor? Finske slektsnavn i Sør-Varanger i lys av finsk slektsnavntradisjon, slektsforskning og fornorskningsprosess.* Hovedoppgave i finsk språk, Universitetet i Tromsø

www.finsk.no om finskbeslektede språk og kulturer i Sverige, Norge og Nordvest-Russland. Redaktør: Bente Imerslund

Speculum Boreale

Skriftserie fra Institutt for historie og religionsvitenskap

Universitetet i Tromsø

Hovedredaktør: Lars Ivar Hansen

**Redaksjonsgruppe: Jens Petter Nielsen, Hallvard Tjelmeland, Astri Andresen
og Peter Skiöld.**

Speculum Boreale

The Publication Series of the Department of History and Religious Studies

University of Tromsø

Editor: Lars Ivar Hansen

**Editorial board: Jens Petter Nielsen, Hallvard Tjelmeland, Astri Andresen
and Peter Skiöld.**

Cover design: Lars Nordmo

Print: Trykkeriet, HSL – fakultetet, Universitetet i Tromsø

Tromsø 2010

ISBN: 978-82-92201-15-2

ISSN: 1503-1241